

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Didaktické postupy a pomůcky pro rozvoj grafomotoriky v mateřské škole

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obor: 7531R001 – Učitelství pro mateřské školy
Autor práce: **Pavλίna Matoušová**
Vedoucí práce: PhDr. Jana Johnová, Ph.D.

Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Pavλίna Matoušová**
Osobní číslo: **P16000451**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**
Název tématu: **Didaktické postupy a pomůcky pro rozvoj grafomotoriky
v mateřské škole**
Zadávací katedra: **Katedra pedagogiky a psychologie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl:

Zjistit jaké didaktické postupy a pomůcky jsou nejčastěji využívány v rozvoji grafomotoriky předškolních dětí.

Metoda:

pozorování, strukturovaný rozhovor

Požadavky:

Průběžné konzultace s vedoucím práce.

Studium požadované literatury.

Pozorování a strukturované rozhovory v mateřských školách

Uspořádání sebraných dat.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná

Seznam odborné literatury:

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a ŠMARDOVÁ, Vlasta. Rozvoj grafomotoriky: Jak rozvíjet kreslení a psaní. 1. vydání. Brno: Computer Press, a.s., 2011. ISBN 978-80-251-0977-9.

JOHNOVÁ, Jana. Předškoláci ve škole. Liberec: Dialog, 2018. ISBN 978-80-7424-106-2.

OPRAVILOVÁ, Eva. Předškolní pedagogika. 1. Vydání. Praha: Grada, 2016. 220 s.

ISBN 978-80-247-5107-8.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. 4. přeprac. vyd. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2018. 50 s. ISBN 80-87000-00-5.

THOROVÁ, Kateřina. Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.

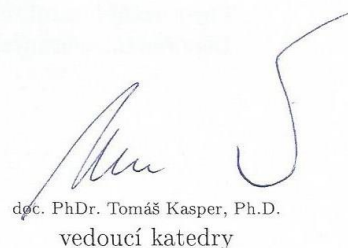
Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání bakalářské práce: 11. dubna 2018

Termín odevzdání bakalářské práce: 24. května 2019

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. června 2018

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že texty tištěné verze práce a elektronické verze práce vložené do IS STAG se shodují.

1. 4. 2019

Pavλίna Matoušová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především vedoucí mé bakalářské práce paní PhDr. Janě Johnové, Ph.D. za odborné vedení, poskytnutí cenných rad a především věnování jejího drahocenného času. Dále děkuji všem učitelkám z mateřských škol za ochotu při poskytování potřebných informací. V neposlední řadě bych ráda poděkovala mé rodině za umožnění studia a morální podporu.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá didaktickými postupy a pomůckami, které jsou nejčastěji využívány v rozvoji grafomotorických dovedností předškolních dětí v mateřských školách. Práce je rozdělena na část teoretickou a na část praktickou. V teoretické části se věnujeme charakteristice dítěte v předškolním období a grafomotorice. Dále se zabýváme postupy a pomůckami, které rozvíjí grafomotorické dovednosti u dítěte. Praktickou část tvoří výzkumné šetření, jehož úkolem je zjistit, jaké jsou nejčastěji využívané psací potřeby a pomůcky pro rozvoj hrubé i jemné motoriky ve vybraných mateřských školách. Současně jsou sledovány didaktické postupy při grafomotorické přípravě.

Klíčová slova

Předškolní vzdělávání, dítě v předškolním věku, grafomotorika, hrubá motorika, jemná motorika, psací potřeby, pomůcky

Annotation

This bachelor thesis deals with didactic methods and instruments, that are the most used in the development of graphomotorical skills of preschool children i kindergartens. The thesis is divided into theoretical and practical parts. The theoretical part deals with characteristics of the preschool child and with the graphomotoric skills. Furthermore there are defined methods and instruments that develop childs graphomotoric skills. The practical part consist of a research, whose task is to find out what are the most commonly used writing tools for the development of gross and soft motor skills in selected kindergartens. At the same time, the didactic procedures for graphomotorical preparation are monitored.

Key words

Preschool education, child in preschool age, graphomotoric, gross motor skills, soft motor skills, stationery, instruments

Obsah

Seznam obrázků, tabulek a grafů	9
Úvod.....	12
1 Dítě v předškolním věku.....	13
1.1 Kognitivní vývoj	14
1.2 Sociální a citový vývoj.....	15
1.3 Tělesný vývoj	16
2 Grafomotorika.....	18
2.1 Hrubá motorika	18
2.1.1 Postupy pro rozvoj hrubé motoriky	19
2.1.2 Pomůcky pro rozvoj hrubé motoriky	19
2.2 Jemná motorika	20
2.2.1 Postupy pro rozvoj jemné motoriky.....	20
2.2.2 Pomůcky pro rozvoj jemné motoriky	21
2.3 Činnost pro rozvoj grafomotoriky.....	24
2.3.1 Didaktické postupy pro nácvik grafomotorických dovedností	24
2.3.2 Uvolňovací cviky	26
2.3.3 Grafické prvky	28
2.4 Pomůcky pro rozvoj grafomotoriky	30
2.4.1 Psací potřeby a pomůcky	30
2.4.2 Úchop psací potřeby	31
3 Cíle a výzkumné otázky.....	33
3.1 Cíle	33
3.2 Výzkumné otázky.....	33
4 Metodologie výzkumného šetření.....	34
4.1 Výzkumné metody	34

4.1.1	Strukturovaný rozhovor	34
4.1.2	Pozorování	35
4.2	Průběh šetření	36
4.3	Charakteristika respondentů	38
5	Výsledky šetření	39
5.1	Didaktické postupy využívané v MŠ	39
5.1.1	Didaktické postupy využívané učitelkami s praxí do 20 let	40
5.1.2	Didaktické postupy využívané učitelkami s praxí nad 20 let	41
5.2	Pomůcky využívané v MŠ	44
5.2.1	Pomůcky pro rozvoj hrubé motoriky	44
5.2.2	Pomůcky pro rozvoj jemné motoriky	46
5.2.3	Psací potřeby a pomůcky	49
6	Závěr	52
7	Seznam použitých zdrojů	54
8	Seznam příloh	56

Seznam obrázků, tabulek a grafů

Seznam obrázků

Obrázek 1: Dřevěné kostky barevné	22
Obrázek 2: Kapla.....	22
Obrázek 3: Magformers	23
Obrázek 4: Magnastix	23
Obrázek 5: Mozaika	23
Obrázek 6: Seva	24
Obrázek 7: Ukázka uvolňovacího cviku z I. skupiny.....	26
Obrázek 8: Ukázka uvolňovacího cviku z II. skupiny	27
Obrázek 9: Ukázka uvolňovacího cviku z III. skupiny.....	27
Obrázek 10: I. skupina uvolňovacích prvků.....	28
Obrázek 11: II. skupina uvolňovacích prvků	29
Obrázek 12: III. skupina uvolňovacích prvků.....	29
Obrázek 13: IV. skupina uvolňovacích prvků.....	29
Obrázek 14: Špetkový úchop; zdroj: Centropen, 2015	31

Seznam tabulek

Tabulka 1: Využívání didaktických postupů (učitelky s praxí do 20 let)	40
Tabulka 2: Využívání didaktických postupů (učitelky s praxí nad 20 let).....	41
Tabulka 3: Využívané pomůcky pro rozvoj hrubé motoriky	44
Tabulka 4: Využívané pomůcky pro rozvoj jemné motoriky	46
Tabulka 5: Využívané psací potřeby a pomůcky v MŠ	49

Seznam grafů

Graf 1: Složení respondentů	38
Graf 2: Porovnání využívaných postupů při grafomotorické přípravě dětí mezi 2 skupinami učitelek	42
Graf 3: Věk dětí při počátcích grafomotorické přípravy v MŠ.....	43
Graf 4: Děti nejčastěji používané pomůcky pro rozvoj hrubé motoriky	45
Graf 5: Děti nejčastěji používané pomůcky pro rozvoj jemné motoriky	47
Graf 6: Děti nejčastěji používané psací potřeby a pomůcky	51

Seznam zkratk

č.	číslo
MŠ	mateřská škola
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
např.	například
RVP PV	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
s.	strana
tzv.	takzvaně

Úvod

O grafomotoriku jsem se začala zajímat na vysoké škole. V rámci studia jsem absolvovala asistenční praxi v první třídě na základní škole v Lomnici nad Popelkou ve školním roce 2018/2019. Na praxi jsem si uvědomila, jak moc podstatný je rozvoj grafomotorických dovedností již v mateřské škole pro počátky psaní v první třídě. Zde jsem se setkala i s dětmi, které měly křečovitý či jiný úchop psacího náčiní.

Neznám dítě v mateřské škole, které by nemilovalo čistě bílý papír a spoustu barevných fixů či pastelky. Proto je podstatné využít tohoto dětského potenciálu a začít na něm pracovat s dětmi již v jejich předškolním věku. Na některých praxích v mateřských školách byl přístup ke grafomotorickým cvičením okrajový a nebyl ve středu zájmu. Z těchto důvodů jsem se rozhodla pro vypracování bakalářské práce s názvem: „Didaktické postupy a pomůcky pro rozvoj grafomotoriky v mateřské škole“.

Teoretická část práce se zaměřuje na poznatky o vývoji dítěte v předškolním věku, jak z pohledu vývoje fyzického, tak psychického a vysvětluje pojem grafomotorika. Dále přináší informace o didaktických postupech a pomůckách pro rozvoj grafomotorických dovedností.

Praktická část si klade za cíl, zjistit, jaké didaktické postupy a pomůcky jsou nejčastěji využívány v rozvoji grafomotorických dovedností předškolních dětí ve vybraných mateřských školách.

Práce je určena především pedagogům v mateřské škole, kteří se chtějí dozvědět více o grafomotorice jako takové, didaktických postupech a pomůckách, které rozvíjejí hrubou i jemnou motoriku dítěte. Prospěšná může být také pro samotné rodiče a učitele elementaristy na 1. stupni základní školy, kteří se více zajímají o grafomotoriku v předškolním období.

1 Dítě v předškolním věku

Za předškolní období se většinou považuje věk mezi 3 a 6 lety. V některých teoretických strukturách je považováno za předškolní dítě již ve věku 2 až 5 let. Konec předškolního období je zakončen sociálně, a to nástupem dítěte do základní školy (Thorová, 2015, s. 381).

Zatímco Vágnerová (2005, s. 173) označuje předškolní období od 3 do 6 až 7 let, tak Langmeier a Krejčířová (2006, s. 87) určují předškolní věk za období od narození (někdy i včetně vývoje prenatálního) až po vstup do školy. Široké vyhranění období má praktický význam při plánování sociálních a výchovných opatření pro děti před povinnou školní docházkou. Na druhou stranu má takto široké vymezení i své nevýhody. Dochází k nepřijatelnému srovnávání mezi batolaty a dětmi mezi třetím a šestým rokem života. Autoři pedagogického slovníku Průcha, Walterová a Mareš (2009, s. 228) se v definici předškolního věku přiklání k Vágnerové a taktéž ho označují za období, které počíná se vstupem do mateřské školy a končí se započítáním povinné školní docházky na základní školu.

„Předškolní věk je charakteristický stabilizací vlastní pozice ve světě, diferenciací vztahu ke světu. V jeho poznání dítěti pomáhá představivost, je to fáze fantazijního zpracování informací, intuitivního uvažování, které ještě není regulováno logikou.“ (Vágnerová, 2005, s. 173)

Eric Erikson předškolní období označil za věk iniciativity, jehož hlavním projevem a potřebou je aktivita, činnost a spolupráce. (Erikson in Thorová 2015, s. 381)

Dítě v předškolním věku si už uvědomuje existenci vlastní osoby a okolí. Nyní již vnímá své okolí a vrstevníky, se kterými si hraje a aktivně se podílí na kolektivních hrách. V tomto období se dítě začíná do určité míry osamostatňovat. Zdravý jedinec na konci předškolního období umí mluvit, běhat, jezdit na tříkolce, zvládá sebeobslužné činnosti při stolování, hygieně a oblékání. (Thorová, 2015, s. 381)

Autoři se shodují, že dominantní činností předškolního věku je hra, která se rovněž stává prostředkem k učení. Předškolní období se mnohdy označuje za zlatý věk dětské hry. Toto období přichází mezi 3. – 4. rokem. Dle Langmeiera a Krejčířové (2006, s. 100) má hra významnou roli v socializačním procesu dítěte, která ho provádí téměř po celé předškolní období. Pomocí hry dítě rozvíjí již získané dovednosti a spojuje si je do komplexnějších souvislostí. Thorová (2015, s. 382) se zmiňuje o několika variantách her,

kteřé jsou pro toto období charakteristické. První zmiňovanou hrou, kterou je dítě schopno používat s rozvojem myšlení, je fantazijní symbolická hra, ve které se jeden předmět dokáže přeměnit v dětské mysli na spousty dalších předmětů. Během chvíle dřevěná kostka představuje letadlo nebo jídlo. Další velmi důležitou hrou, která přichází po 4. roce života dítěte, je hra sociálně-dramatická. Taktéž v ní jedinec využívají především fantazii, komunikační dovednosti a imitaci. Dítě si osvojuje pomocí hry různé sociální role. Během spontánní hry dítě nevědomky rozvíjí všechny oblasti svého vývoje.

Vágnerová (2005, s. 186) uvádí, že „*hra je rovněž neverbální symbolickou funkcí. Je dalším způsobem vyjádření vlastní interpretace reality, postoje ke světu i k sobě samému.*“ Pomocí symbolické hry se dítě vyrovnává s realitou, která je pro něj obtížná na pochopení.

Pro potřebu této bakalářské práce se dále zaměříme na kognitivní, sociální, citový a tělesný vývoj dítěte v předškolním věku.

1.1 Kognitivní vývoj

Kognitivní neboli také poznávací vývoj se v průběhu předškolního období značně zrychluje. Do těchto poznávacích procesů zahrnujeme paměť, vnímání, představy, řeč, emoce, vůli a na neposledním místě myšlení. Podle Průchy a Kořátkové (2013, s. 98) dětské myšlení vychází a je spojováno s tím, co se právě kolem dítěte děje. Myšlení je stále velmi zkreslené a neřídí se podle pravidel logiky, protože doposud není komplexní. S tím souhlasí Vágnerová (2005, s. 174–175), která v návaznosti na nelogické myšlení dětí popisuje ve svých publikacích čtyři způsoby, jak dítě nahlíží na svět.

Jako prvním zmiňovaným způsobem nahlížení na svět je tzv. centrace. Tento pojem znamená redukci informací. Dítě není schopno uvažovat komplexně. Dokáže se soustředit na jeden znak, který ho zaujme a nebere v potaz další mnohdy i podstatnější znaky. Thorová vidí pojem centrace podobně: „*Centrace je schopností myslet a uvažovat jen o jednom aspektu problému, dítě nepracuje s množinami (třídami) a podmnožinami (podtřídami).*“ (2015, s. 388) Dítě se dokáže zaměřit pouze na jednu vlastnost. Například nechápe, že jeho babička je zároveň matka jeho maminky.

Druhým zmiňovaným způsobem je egocentrismus. Egocentrismus u dětí znamená to, že dítě má svůj vlastní názor a nehledí na názory druhých, které jsou odlišné od jeho

vlastního názoru. Dle Průchy a Koťátkové (2013, s. 98) se dítě domnívá, že jeho mínění o určité věci se shoduje s myšlením ostatních. I Thorová (2015, s. 387–388) popisuje ve své knize tento pojem v podstatně stejné. Podle ní si dítě myslí, že celý svět existuje kvůli němu a všechny okolnosti se dějí pro něj. Také se domnívá, že pouze jeho vlastní perspektiva je správná.

Dalším způsobem nazírání na svět je fenomenismus. Dítě vede určitou váhu na podobu světa a je pro něj důležité, jak se daná situace jeví. S tímto míněním se shoduje i Thorová (2015, s. 388), která tvrdí, že dítě posuzuje věci podle toho, jak vypadají a jak na něho působí. Jasným důkazem fenomenalismu je chování malého dítěte, jehož tatínek si nasadí masku. Dítě se tatínka v masce bojí i přes to, že vidělo, jak si tatínek masku nasazuje.

Poslední způsob nazírání dítěte na svět, který si popíšeme je presentismus. Chápeme jej jako vázanost na aktuální podobu světa. Dítě žije přítomností, nedokáže uchopit minulost ani budoucnost. (Vágnerová, 2005, s. 174–175)

Langmeier a Krejčířová (2006, s. 90) uvádí, že: „*kolem čtyř let se vývoj inteligence dostává do úrovně předpojmové (symbolické) na vyšší úroveň názorného (intuitivního) myšlení.* To znamená, že nyní dítě začíná uvažovat v pojmech.

1.2 Sociální a citový vývoj

Dítě před třetím rokem objevuje svou vlastní identitu. Dochází také k osvojení svého „já“, které je spojeno s představou sebe samého, neboli se u dítěte tvoří sebepojetí. (Průcha, Koťátková, 2013, s. 100)

Předškolní věk se považuje za více vyrovnané a stabilní období, než bylo období batolecí. Jejich emoční prožitky jsou intenzivní a často střídající se (smích x pláč). Negativních emocí ubývá a většinou převládají pozitivně naladěné emoce. Dítě se již dokáže lépe vyrovnávat s nespokojeností nebo vyjadřovat svou nespokojenost. (Vágnerová, 2005, s. 196)

I v předškolním věku je stále pro dítě nejdůležitější jeho rodina, která ho uvádí do společnosti lidí. Dítě je značně fixováno na své rodiče. Pojem fixaci vysvětluje Hartl a Hartlová (2010, s. 166) jako přehnané ulpívání na jednom z rodičů, přičemž dítě není

schopno navázat pozornost na jinou osobu. Většinou během předškolního období dochází k prvnímu odloučení od rodičů, kdy dítě přespí u prarodičů. (Thorová, 2015, s. 389)

Pro dítě v předškolním věku je klíčový především vstup do mateřské školy, na čemž se shodují autoři Průcha, Kořátková (2013, s. 101) a Vágnerová (2005, s. 235–236). V mateřské škole dochází k osvojování základních norem chování, dítě se zde poprvé přizpůsobuje požadavkům jiného sociálního prostředí vyžadující prosociální chování, do kterého můžeme zahrnout ohleduplnost, toleranci a pomoc ostatním. Díky prosociálnímu chování v mateřské škole získává dítě postupem času větší jistotu ve svém chování, učí se spolupracovat s ostatními a lépe si počíná i se staršími lidmi. Mateřská škola je vhodným místem pro získání nových přátel. Dítě se mezi vrstevníky učí jednat, být zodpovědný, být trpělivý a řešit konflikty, zejména při půjčování hraček. (Průcha, Kořátková, 2013, s. 101)

1.3 Tělesný vývoj

Tělesný vývoj dítěte je ze všech oblastí nejsnáze pozorovatelný. Je možné sledování zrakového a sluchového vnímání, stavu smyslů, pravolevé orientace, hrubé a jemné motoriky a grafomotoriky. Tyto stavy mohou být ovlivněny mnoha faktory např.: nemocí, výchovou nebo úrazem. (Opravilová, 2016, s. 132)

V předškolním věku dítěte dochází k velkému nárůstu svalového napětí. Jeho postava dostává zcela nové rozměry. Dlouhé kosti rychle rostou a k nim narůstá i svalová hmota důležitá pro rozvoj pohybových dovedností. Ne nadarmo se období kolem 5. – 7. roku nazývá obdobím první vytáhlosti. Dítě se poměrně rychle vytahuje do výšky. Jeho výška za jeden rok přibude v průměru o 7 cm. Dětská baculatost mizí a s ní i podkožní tuk. S nastávajícím 6. rokem života dochází k osifikaci zápěstních kůstek, která umožňuje přesnější pohyby rukou a lepší zdatnost v jemné motorice. Také horní končetiny dosahují takové délky, že je dítě schopno dotknout se rukou přes temeno hlavy k opačnému uchu. Dítě schopno uskutečnit tento úkon, splňuje filipínskou míru předškolní zralosti. (Thorová, 2015, s. 386)

Dítě v předškolním věku již umí chodit, běhat a chodit do schodů. Jeho pády jsou stále méně časté. Jeho koordinace pohybů se neustále zlepšuje a zdokonaluje. Dodává jí větší hbitost a eleganci pohybů (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 88). Dítě je schopno

provádět komplexní motorické dovednosti, díky kterým je schopné začít s prvními sportovními aktivitami (lyžování, jízda na kole, plavání) i přes to, že má doposud omezenou schopnost udržení rovnováhy a sníženou způsobilost předvídat své pohyby. (Thorová, 2015, s. 386)

S rostoucími pohybovými aktivitami se postupně zlepšuje rozvoj jemné motoriky a zároveň dozrává i rozumově. Vztahy mezi pohybem a smyslovým vnímáním nazýváme jako senzomotorické. Mezi senzomotorické aktivity můžeme zařadit i psaní a kreslení, které je pro naši bakalářskou práci podstatné. (Průcha, Kořátková, 2013, s. 105)

2 Grafomotorika

V publikacích Vyskotové a Macháčkové (2013, s. 15) se dočteme, že: „*grafomotorika (složené slovo pocházející z řeckého grafo- tj. psaní, písemný, a z latinského motus, tj. pohyb) je souhrn pohybových aktivit související s prováděním grafických činností.*“ Jedná se tedy o soubor psychomotorických činností, prováděných dominantní horní končetinou, které jsou záměrně prováděny při grafických činnostech, jakými jsou psaní a kreslení. (Looseová 2001, s. 163)

Doležalová (2010, s. 21) vysvětluje, že grafomotorika je aktivita komplexní, tudíž ji nemůžeme chápat jako pouhé pohyby ruky při kreslení a psaní. Grafomotorika je úzce spjata s jemnou a hrubou motorikou. Dále ji ovlivňuje paměť, lateralita, mentální vyspělost dítěte, prostorové vnímání a navíc i psychika. Proto nám může být rozvoj grafomotoriky nápomocný při diagnostice psychických stavů, procesů či onemocnění jedince. (Tilešová, 2016, s. 18)

Vývoj grafomotorických dovedností je postupný a závisí na průběhu vývoje dítěte. Zejména podstatný je rozvoj koordinace rukou a očí. Tyto dovednosti by měly být plně rozvinuty před nástupem do základní školy. Dětský mozek je do sedmi let nejpružnější k jakýmkoli změnám. Můžeme tedy považovat za velký úkol rozvíjet tyto dovednosti již v mateřské škole.

Grafomotorika souvisí s počátky psaní, které jsou součástí gramotnosti. Gramotnost podle Průchy (2003, s. 70) můžeme chápat jako dovednost číst a psát, která je získávána v prvních ročnících na základní škole. Doležalová (2010, s. 12) prezentuje gramotnost jako osvojené vědomosti, dovednosti a návyky důležité pro čtení a psaní. Tyto dovednosti se během lidského vývoje neustále zdokonalují. Na počátku gramotnosti se hovořilo o jednoduchých dovednostech při psaní a čtení. Nyní se od lidí očekává to, že daný text dokáží napsat a přečíst, ale také o něm dokáží přemýšlet.

2.1 Hrubá motorika

Motorika jako taková je dle Hartla a Hartlové (2010, s. 328): „*pohybová schopnost organismu; skládá se z pohybů spontánních, reflexních, volních a expresivních, které vyjadřují psychický stav.*“

Do hrubé motoriky můžeme zahrnout pohyby celého těla, např. chůzi, běh a držení těla. Aniž by se to zdálo, výchozí pohyby při kreslení a psaní vychází z hrubé motoriky. Proto je rozvoj hrubé motoriky velmi důležitý pro dobré zvládnutí grafomotoriky.

2.1.1 Postupy pro rozvoj hrubé motoriky

Hrubou motoriku rozvíjíme při jakékoli pohybové aktivitě. S dětmi využíváme různé tělesné hry, které jsou pro děti zábavné, přirozené, lákavé a motivují je k pohybu. Při cvičení s dětmi je podstatné postupovat od největších rozsahů pohybů k menším.

Naše bakalářská práce je zaměřená na grafomotoriku, proto se orientujeme na pohyby horních končetin.

2.1.2 Pomůcky pro rozvoj hrubé motoriky

Pro rozpoohybování celých paží jsou doporučeny velké, krouživé pohyby celými pažemi, při kterých se dětem uvolní ramenní kloub. Loketní kloub rozpoohybujeme například házením a chytáním míče. Opomenout nesmíme ani zápěstí, které je taktéž velmi podstatné pro budoucí psaní. Děti si zápěstí dobře uvolní při skákání přes švihadlo, kdy musí zápěstím rotovat se švihadlem.

Námi zvolené pomůcky pro rozvoj hrubé motoriky:

Dráhy pro auta a vlaky

Gymnastická obruč – průměr 60 cm

Kočárek pro panenky

Kuchyňka – zmenšenina kuchyňské linky do dětské velikosti

Míče – různých velikostí

Molitanové kostky – rozměr základní kostky 20 x 20 x 20 cm

Padák – průměr 4 m, 12 polí ve čtyřech barvách, mezi výsečemi je 12 úchytů, uprostřed je otvor se sítkou

Švihadlo

2.2 Jemná motorika

Jemnou motorikou se rozumí pohyby ruky, prstů, uskutečňované drobnými svaly umístěnými na ruce, ale i pohyby úst a nohou. Tyto pohyby nám umožňují uchopovat a manipulovat s malými předměty nebo projevovat svou kreativní stránku.

Jemná motorika úzce souvisí s dalšími činnostmi, kterými jsou mimika, manipulace, oromotorika, logomotorika, vizuomotorika a pro naši práci podstatná grafomotorika. Mimika úzce souvisí s neverbální komunikací. Jedná se o aktivitu svalů v obličejové oblasti. Mimika nám pomáhá vyjádřit naše emoce, myšlenky a pocity. Manipulaci můžeme chápat jako schopnost zvládat složité pohyby a pracovat s předměty. Další zmiňovanou oblastí je oromotorika, která je pro člověka velmi zásadní, protože se jedná o pohyby mluvních orgánů, které nám pomáhají přijímat potravu. S pohyby mluvidel rovněž souvisí i logomotorika, která je potřebná při řeči a artikulaci. Vizuomotorika nám zase koordinuje pohyby těla, které jsou kontrolovány zrakem. Je to taktéž velmi podstatná oblast motoriky, která dává dítěti zpětnou vazbu při kresbě či psaní. (Vyskotová, Macháčková, 2013, s. 10)

Na konci předškolního vzdělávání by dítě mělo podle RVP PV 2018 dostatečně ovládat jemnou motoriku při manipulování s předměty denní potřeby, či zacházet s psacími potřebami, nůžkami, barvami a modelínou. Dítě by také již mělo koordinovat pohyby ruky a oka. (MŠMT, 2018, s. 16)

2.2.1 Postupy pro rozvoj jemné motoriky

I u jemné motoriky platí to, že začínáme pracovat vždy s pomůckami větších velikostí, následně volíme pomůcky menší, u kterých musí dítě vynaložit větší úsilí a pečlivost při manipulaci.

Činnosti vhodné do mateřské školy, které rozvíjejí jemnou motoriku dítěte:

- skládání z kostek
- navlékání korálek
- sebeobslužné činnosti – zapínání knoflíků, navlékání ponožek, obouvání, zavazování tkaniček,...
- práce se stavebnicemi
- skládání puzzlí

- zručnost s klíčem – zamykání a odemykání
- mačkání a trhání papíru
- stříhání – proužky papíru, později podle linie
- skládání z papíru
- lepení
- malování
- rozpoznání předmětů podle hmatu
- hra s míčem – kutálení, házení, chytání
- masáž dlaní masážním míčem
- šroubování – uzávěry lahví, šrouby s matkami
- namotávání klubíček vlny
- mytí rukou
- práce s kuličky – věšení, připevňování předmětů
- hra na tělo – tleskání, pleskání, ťukání, luskání
- modelování pomocí plastelíny, hlíny, těsta – hmotu mačkat, válet, rozdělovat na menší části, vytvářet kuličky
- listování v knize (Bednářová, 2011, s. 44–45)

2.2.2 Pomůcky pro rozvoj jemné motoriky

V předškolním období se vývoj dětské motoriky zpomaluje a zpřesňuje. Je důležité, aby dítě mělo kolem sebe dostatek pomůcek a potřeb, které jeho jemnou motoriku procvičí a zdokonalí. Při práci s hračkami a pomůckami můžeme popřípadě zjišťovat laterální dítěte. Vyskotová s Macháčkovou (2013, s. 32) definují laterální jako: „*přednostní užívání jednoho z párových orgánů pohybového (ruka, noha) či smyslového ústrojí (oko, ucho).*“

V dnešní době již existují stovky hraček, které jsou určeny pro rozvoj jemné motoriky dítěte. Pro děti volíme např. kostky, stavebnice, puzzle, mozaiky, ale také přírodní materiály, jakými jsou kamínky, klacíky, šišky, na kterých si dítě osahá různou strukturu a seznamuje se tak s přírodninami.

Jednou z nejdostupnějších pomůcek v mateřské škole může být modelína. Looseová (2001, s. 16) uvádí oblasti, které práce s modelínou podporuje. Modelování stimuluje

plošky prstů, rozvíjí jemnou motoriku, koordinaci a reguluje svalový tonus. Pokud dítě pracuje s modelínou vestoje, navíc přispívá k rozvoji rovnováhy.

Pro uvolňovací cviky mohou být také vhodné míčky s měkkými hroty, které procvičují úchopové schopnosti a pohyby prstů a zápěstí.

V mnoha mateřských školách se můžeme setkat s dřevěnou botou, která je vhodná pro nacvičování zavazování tkaniček. I při této aktivitě si děti dobře procvičí prsty a špetkový uchop (viz kapitola 0).

Dalšími hojně využívanými pomůckami jsou stavebnice, vyrobené z různých materiálů (např.: dřevo, plast, magnet,...). Dítě si při stavbě objektů procvičuje jemnou motoriku a fantazii. To samé platí pro kostky, při jejichž stavbě musí dobře zvládat koordinaci ruky a očí.

Námi vybrané pomůcky pro rozvoj jemné motoriky:

Dřevěné kostky

- barevné – rozměr základní kostky 4 x 4 x 4 cm

Obrázek 1: Dřevěné kostky barevné

- Kapla – dřevěný hranol s poměry stran 1 : 3 : 5

Obrázek 2: Kapla

Korálky na navlékání – plastové nebo dřevěné

Magnetické stavebnice

- *Magformers*

Obrázek 3: Magformers

- Magnastix

Obrázek 4: Magnastix

Masážní míček s hroty

Modelína a jiné modelovací hmoty

Mozaika

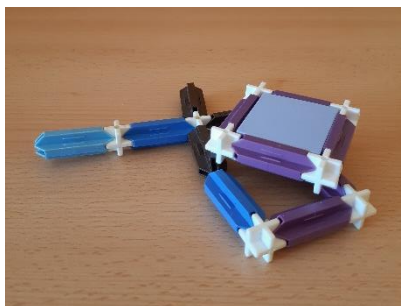

Obrázek 5: Mozaika

Puzzle

Stavebnice (*LEGO Duplo*) – má oproti běžným kostkám *LEGO* dvojnásobný rozměr

Stavebnice (*Seva*) – modré kostičky, bílé spojovací kříže a různobarevné výplně

Obrázek 6: Seva

Šněrovací bota (dřevěná)

2.3 Činnost pro rozvoj grafomotoriky

Základem pro dobré zvládnutí grafomotoriky a následného kreslení a psaní je dobře uvolněná celá paže od ramene až po články prstů. Nyní si uvedeme pár prstových cviků, které je vhodné zařadit před započítím práce s psacími potřebami, aby se dětská ruka uvolnila a rozešla. Bednářové a Šmardové (2015, s. 75–81)

- rozevírání a zavírání dlaně – celá dlaň, poté postupně prsty
- ťukání prstů do podložky, tak aby si dítě myslelo, že hraje na klavír nebo píše na klávesnici od počítače
- sypání soli
- setkání prstů pravé a levé ruky – ukazováček s ukazováčkem, ...
- ťukání do desky stolu jako déšť
- střídavé setkání všech prstů s palcem

Podstatnou činností pro rozvoj grafomotoriky dítěte vedle aktivit rozvíjejících hrubou a jemnou motoriku je především kreslení, které připravuje dítě na budoucí psaní.

2.3.1 Didaktické postupy pro nácvik grafomotorických dovedností

Didaktickým postupem myslíme komplexní průběh při nacvičování grafomotorických dovedností, ve kterých jsou využívány různé výukové metody. Do naší práce jsme vybrali určité výukové metody dle Průchy (2009, s. 195).

Vysvětlování

„Metodu vysvětlování charakterizuje logický a systematický postup při zprostředkovávání učiva žákům, který respektuje jejich věkové zvláštnosti a vychází z aktuálního stavu jejich vědomostí a dovedností.“ (Maňák, Švec, s. 57, 2003)

Učitel slovy popisuje požadovanou situaci a tím vede dítě k pochopení podstaty jevu. Postup vysvětlování můžeme využít frontálně, vyznačuje se jednotnou prací žáků ve velké skupině s dominantním postavením učitele. Pokud učitel pracuje s dětmi jednotlivě, jedná se o individuální přístup. Tuto techniku řadíme mezi slovní metody.

Předvádění a pozorování

Dítě pomocí svých smyslů vnímá předměty a jevy, které následně musí samo předvádět. Proto musí intenzivně vnímat pozorovanou či předváděnou věc, která se následně stává stavebním materiálem pro myšlenkové pochody a představy o daném objektu či jevu. Učitel musí dbát na kvalitní výběr názorných pomůcek a provedení předváděných pokusů. Neoddělitelnou součástí předvádění je pozorování, které jakoukoli demonstraci jevu doprovází. Jedná se o metodu názorně-demonstrační. (Maňák, Švec, 2003, s. 78)

Napodobování

Maňák a Švec (2003, s. 97) vysvětlují, že napodobování patří mezi základním biologické útvary. Je to přirozená reflexní činnost, která se projevuje komplexně. Hlavní úlohu zde zastává vzor (učitel), který předvádí názorný příklad a po dětech vyžaduje jistou nápodobu. Jde o metodu dovednostně-praktickou, kterou můžeme aplikovat při uvolňování ramenních, loketních kloubů a zápěstí. Uvolňovací cviky mohou být doprovázeny básničkami, které slouží jako motivace.

Práce s pomůckou

Práce s pomůckou je velmi individuální a odvíjí se od výběru samotné pomůcky. Učitel by měl umět dostatečně využít její možnosti a především vědět, jak se s danou pomůckou zachází.

Pro praxi je nejlepší, pokud učitel využívá kombinaci různých metod mezi sebou a k dětem přistupuje individuálně.

Následně se seznámíme s uvolňovacími cviky, které slouží k uvolňování svalů a kloubů dítěte, a grafickými prvky, podle kterých bychom se měli řídit při volbě grafo-motorických listů přiměřených schopnostem dětí.

2.3.2 Uvolňovací cviky

Cviky mají za cíl uvolnit a zpřesnit koordinaci paže od ramenního kloubu, loketního kloubu až po články prstů a zlepšit spolupráci ruky a očí. Tyto cviky je vhodné zařadit před kreslením, později i před psaním. Bednářová a Šmardová (2011, s. 58) rozdělují uvolňovací cviky do tří skupin podle obtížnosti.

I. skupina uvolňovacích cviků

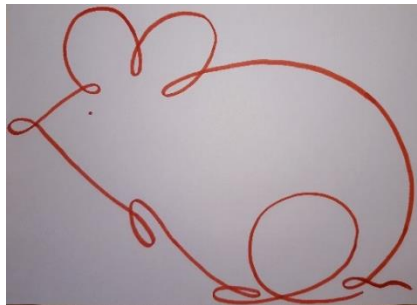
V této skupině se nacházejí nejméně obtížné cviky. Dítě má za úkol vést čáru mezi dvěma liniemi, které vymezují prostor, kam může psát. Tyto linie nám mohou připomínat silnici nebo závodní dráhu. Na což je vhodná motivace závodění nebo rychlá jízda auta. Dítě získá pocit rychlosti, který mu usnadní uvolnit paži a donutí ho k nepřetržité čáře. Začínáme s dráhami, které jsou půlkruhovitě. Postupně zvyšujeme náročnost. Dráze přibývají zatáčky, smyčky a později se může cesta dokonce i překrývat. Za nejsložitější dráhu považujeme tu, která není vymezena dvojitou linií, ale pouze jednou čarou, po které se snaží dítě vést svou stopu.

Obrázek 7: Ukázka uvolňovacího cviku z I. skupiny

II. skupina uvolňovacích cviků

Do této skupiny jsou zařazeny cviky obtahovací a jednotažné. Poprvé se zde objevují kruhové objekty, které by dítě mělo zvládnout plynule bez přerušování čáry. Nejprve začínáme s obtahováním kruhů, později můžeme přidat kreslení podle předlohy, které je pro děti mnohem obtížnější. Z těchto kruhovitých útvarů se nabízí vytváření obrazců (např. zvířat), které budou pro děti mnohem atraktivnější. Kruhy zařazujeme z důvodu uvolnění všech kloubů horních končetin. Velké kruhy dítěti uvolní ramenní kloub, střední kruhy uvolňují loketní kloub a malé kroužky uvolňují zápěstí. Vždy pracujeme nejméně na papír A4.

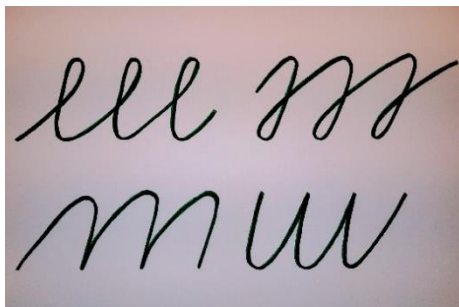

Obrázek 8: Ukázka uvolňovacího cviku z II. skupiny

III. skupina uvolňovacích cviků

Ve třetí skupině se nachází tvary, které jsou velmi podobné psacímu písmu. Toto cvičení zařazujeme až po dobrém zvládnutí kreslení s plynulými pohyby ruky. Dítě obtahuje jednotažné spirály a vlnky zprava doleva.

S tříletými dětmi provádíme uvolňovací cviky vždy na velkou plochu. Zprvu volíme nástěnnou tabuli, na kterou dítě kreslí vstoje, čímž uvolňuje ramenní kloub. Obměnit polohu těla můžeme i tím, že umístíme velký balicí papír na zem a dítě kreslí vkleče. Snažíme se vyvarovat toho, aby tříleté dítě nezaznamenávalo stopu tužky pouze na malé plochy u stolečku, kde nedochází k uvolňování celé paže. Velikost plochy zmenšujeme s přibývajícím věkem dítěte.

Obrázek 9: Ukázka uvolňovacího cviku z III. skupiny

2.3.3 Grafické prvky

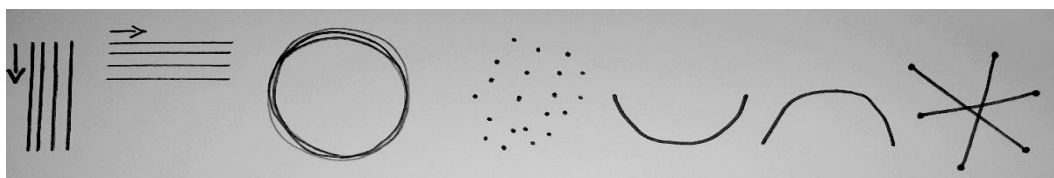
Znalost posloupnosti grafických prvků je pro nás velmi podstatná. Určuje nám, s jakými prvky máme začít a jak máme postupovat dál. U nejmladších dětí zahajujeme procvičování grafomotorických dovedností s nejjednoduššími prvky, což jsou čáry a kruhy. Postupně se s procvičováním a věkem zvyšují dovednosti dítěte, proto přecházíme na obtížnější prvky. U všech prvků dodržujeme směr kresby zleva doprava a shora dolů, tudíž nacvičujeme budoucí zásady čtení a psaní, které jsou vedeny těmito směry.

Zásadami bychom se měli řídit při tvorbě vlastních pracovních listů. I pracovní sešity bychom měli vybírat podle těchto pravidel, kde jsou úkoly uspořádané podle náročnosti. Dobrým příkladem nám může být pracovní sešit od Johnové (2018, s. 3–92), kde jsou grafické prvky řazeny od nejjednodušších po nejobtížnější. Můžeme se jím inspirovat pro tvorbu vlastních pracovních listů.

I. skupina prvků

Tato skupina odpovídá zhruba 3 – 4,5 letům dítěte. Řadíme sem prvky nejjednodušší – čáry a kruh. Jako první grafický prvek je zpravidla zvládnutá svislá čára, později až vodorovná. Čáry mají předem daný směr – zleva doprava nebo shora dolů.

První skupinu dále můžeme rozšířit o tečky, oblouky a šikmé čáry, jejich orientace je dána opěrnými body, které dítě spojuje.

Obrázek 10: I. skupina uvolňovacích prvků

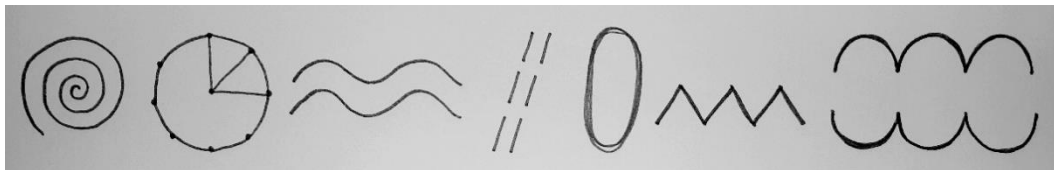
II. skupina prvků

Druhá skupina prvků je odpovídající věkovému období 4 – 5,5 letům dítěte. Řadíme sem spirálu, u které si dítě musí dávat pozor na vzájemnou vzdálenost čar od sebe.

Dalším prvkem jsou šikmé čáry, se kterými začínáme při spojování různě umístěných obrázků. Následně mohou být čáry motivované na kresbu deště, který prší šikmo.

Vlnovka je pokračováním již zvládnutého horního i spodního oblouku, který řadíme do předchozí skupiny. Později začínáme dbát na to, aby byly všechny oblouky u vlnovek stejně veliké a rozestup čar byl dostatečný.

Nesmíme opomenout ani elipsu a ostré obraty (zuby), při kterých dítě musí zvládnout změnu směru vedení šikmé čáry.

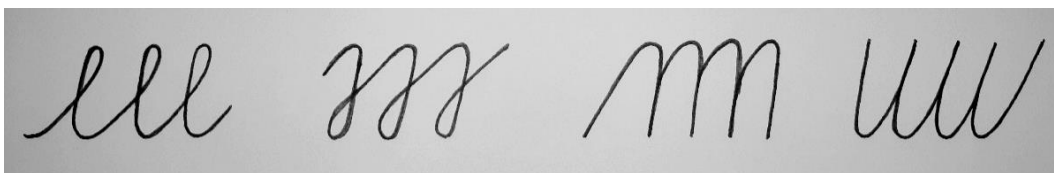
Obrázek 11: II. skupina uvolňovacích prvků

III. skupina prvků

Skupina prvků odpovídá 5 – 6,5 letům věku dítěte. Nyní již dítě musí mít dostatečně zvládnutou koordinaci ruky, která je potřebná i pro ovládnutí budoucího psaní.

Do skupiny patří horní a dolní smyčka. Pro dítě je velmi složité si uvědomit, jak má smyčku zatočit, proto můžeme vyznačit směr. Smyčky vedeme nejprve zleva doprava a následně vertikálně seshora dolů. Na smyčky můžeme navázat ležatou osmičkou.

Horní a dolní oblouky s vratným tahem jsou také řazeny do třetí skupiny prvků. Jedná se o složité prvky, které vyžadují slovní doprovod s vysvětlením. Podstatné je, aby dítě vedlo čáru ve stejné stopě předchozího oblouku.

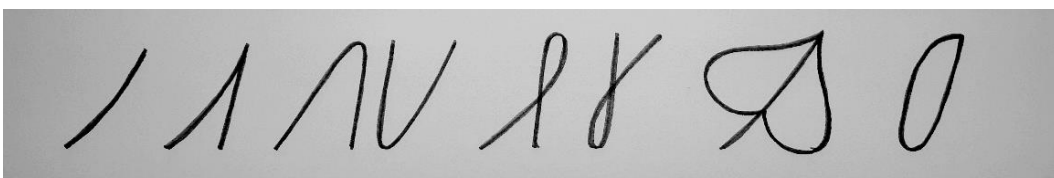

Obrázek 12: III. skupina uvolňovacích prvků

IV. skupina prvků

Poslední skupina prvků má jasné dočinění se základy písma. Dítě se s nimi většinou setkává až v první třídě. V mateřské škole tyto prvky nezařazujeme do pracovních listů.

Patří sem stoupající šikmá čára s mírným prohnutím, ostrý obrat, horní i dolní zátrh, horní klička, srdcovka a šikmo postavený ovál s vratným tahem, který je základem pro písmeno o nebo a.

Obrázek 13: IV. skupina uvolňovacích prvků

Obtížnost prvků můžeme zvýšit několika způsoby:

- zvětšení počtu čar
- zmenšení prvků
- odstranění podpůrných technik (pomocných čar)
- obměňovat různé tvary

S dětmi je vhodné začínat vždy u nejjednodušší skupiny. Zautomatizování a procvičování prvků předchozí skupiny, dítěti usnadňuje přechod do skupiny nadcházející. Při dobrém zvládnutí všech skupin prvků je další rozvoj grafomotorických tvarů pro dítě mnohem snazší a rychlejší. (Bednářová, 2011, s. 62–74)

2.4 Pomůcky pro rozvoj grafomotoriky

Grafomotorické dovednosti vedle pomůcek rozvíjejících hrubou i jemnou motoriku, pomáhají rozvíjet i všechny pomůcky, které zanechávají grafickou stopu.

2.4.1 Psací potřeby a pomůcky

Výběr psacích potřeb je nesmírně důležitý pro vytvoření kladného vztahu ke kreslení a psaní. Vhodnými psacími pomůckami pro začátečníky jsou takové psací potřeby, které zanechávají sytou linii a nevyžadují velký tlak na plochu. Mezi takovéto psací potřeby můžeme zařadit fixy, voskovky nebo štětec. Tilešová (2016, s. 22) ve své literatuře preferuje pro děti grafický materiál, který zanechává měkkou a tenkou stopu, jako jsou např. pastelky, křídly, progresso, uhlík a tuš.

Při výběru psací potřeby také bereme v potaz, na co chceme danou potřebu upotřebit. Ke grafomotorickým cvičením používáme měkkou tužku či pastelky takové, aby na ně dítě nemuselo klást velký tlak při psaní. Pokud chceme vybarvovat větší plochu, volíme pastelky se širokou stopou, křídly, barvy (temperové, vodové, prstové) nebo progresso. Nejen stopa pomůcky je důležitá, ale musíme vhodně volit i tvar psacího nástroje. Volíme takový tvar pomůcky, který není až příliš široký a umožní dítěti dobrý špetkový úchop (viz kapitola 2.4.2).

Pokud dítě nezvládá špetkový úchop náčiní (viz Obrázek 14), můžeme mu nabídnout pomůcky s tzv. trojhranným programem. Takové psací potřeby mají pouze tři strany situované do tvaru trojúhelníku. Každá strana náčiní je určena pro jeden prst. Tento tvar má napomoci dítěti ke správnému špetkovému úchopu. (Bednářová, 2011, s. 48)

2.4.2 Úchop psací potřeby

Do tří let, především u batolat, převažuje tzv. dlaňový úchop, kdy dítě drží psací potřebu v celé své dlani. Správné uchopení psacího potřeby se nazývá tzv. špetkový úchop. Tužka je opřena o poslední článek prostředníčku, palec je lehce ohnutý, přičemž bříškem přidrží tužku. Ukazováček je rovněž ohnutý, avšak nesmí být prohnutý a přidrží tužku seshora. Hrot tužky by měl být ve vzdálenosti 3 – 4 cm od prstů. Prsteníček s malíčkem jsou ohnuté v dlani. Ruka by měla být celkově uvolněná a úchop nesmí být křečovitý. (Bednářová, 2011, s. 50)

Obrázek 14: Špetkový úchop; zdroj: Centropen, 2015

Nácvik špetkového úchopu

Nyní si uvedeme aktivity, které dítěti pomohou nacvičit špetkový úchop.

- solení, cukrování, posetí mákem
- úchopy drobných předmětů (korálky, ...)
- uždibování modelíny nebo těsta
- setí semínek

- úchop šátku
- tiskání pomocí tiskátek a razítek
- trhání papíru
- provlékání provázků otvory

V předškolním období dítěte se můžou začít objevovat nesprávné úchopy. S upevnováním správného držení psacího náčiní začínáme již od třetího roku dítěte, aby nedošlo k fixování špatného úchopu.

3 Cíle a výzkumné otázky

U dětí v předškolním věku je důležitý rozvoj grafomotoriky již od počátku nástupu do mateřské školy. Učitelé pro tento rozvoj využívají určité postupy a pomůcky. Proto jsme si pro praktickou část této bakalářské práce vytyčili dva hlavní cíle.

3.1 Cíle

1. Zjistit, jaké didaktické postupy jsou nejčastěji voleny pro rozvoj grafomotorických dovedností u dětí v předškolní výchově.
2. Zjistit, jaké pomůcky jsou nejčastěji využívány při rozvíjení grafomotorických dovedností u dětí v předškolní výchově.

3.2 Výzkumné otázky

Otázka k cíli číslo 1

V jaké míře se budou shodovat didaktické postupy v rozvoji grafomotoriky učitelů s délkou praxe do 20 let a praxí nad 20 let?

Otázka k cíli číslo 2

Které psací potřeby a pomůcky pro rozvoj jemné a hrubé motoriky patří z pohledu učitelky v MŠ k nejvyužívanějším?

4 Metodologie výzkumného šetření

K naplnění vytyčených cílů jsme zvolili dvě metody: strukturovaný rozhovor a pozorování, které jsou popsány v následujících podkapitolách. Součástí této kapitoly je charakteristika respondentů a popis postupu výzkumného šetření.

4.1 Výzkumné metody

Ještě předtím, než jsme započali samotné šetření, je potřebné nastudování odborné literatury, která se zabývá výzkumnými metodami. Pro zjištění četnosti jsme použili metodu strukturovaného rozhovoru a pozorování.

4.1.1 Strukturovaný rozhovor

Rozhovor je nejpřirozenější způsob, jak získat informace od dotazované osoby. K tomu nám dopomohou různé otázky směřující k určitému tématu, které výzkumníka zajímají. Je nejvhodnější metodou ke zjišťování názorů, postojů či záměrů respondenta. Avšak i tato výzkumná metoda má své výhody a nevýhody. Mezi hlavní výhody můžeme uvést přímý kontakt výzkumníka s respondentem, svobodu v pokládání otázek, popřípadě vysvětlení neporozuměné otázky. Rozhovor působí pro respondenta poměrně důvěryhodně, to dává výzkumníkovi větší šanci na získání důvěrné informace. Mnoha respondentům dělá problém psaný projev, proto je pro ně přijatelnější přímý rozhovor. Na druhou stranu je rozhovor čili interview poměrně časově náročné. S tím souvisí menší počet dotazovaných osob. Také zaznamenání do psané formy považujeme za náročnější. (Skutil, 2011, s. 89)

Pro naše dotazování jsme zvolili rozhovor strukturovaný, při kterém využíváme předem připravených otázek. Takovýto rozhovor se podobá dotazníku, avšak tento je prováděn ústní formou. (Skutil 2011, s. 90)

V našem strukturovaném rozhovoru jsme kladli respondentům soubor otázek, týkajících se didaktických postupů využívaných v mateřské škole:

1. Kolikaletou máte praxi v mateřské škole?
2. U kolikaletých dětí začínáte s grafomotorickou přípravou v podobě kreslení uvolňovacích cviků?
3. Využíváte pro grafomotorickou přípravu dětí didaktický postup individuální vysvětlování?
4. Využíváte pro grafomotorickou přípravu dětí didaktický postup frontální vysvětlování?
5. Využíváte didaktický postup předvádění a pozorování pro grafomotorickou přípravu dětí (např.: uvolňování kloubů)?
6. Využíváte didaktický postup napodobování, při kterém kreslíte na tabuli a děti nacvičují pohyby ve vzduchu?
7. Využíváte didaktický postup napodobování, při kterém kreslíte na tabuli a děti napodobují kresbu na stíratelnou tabulku?
8. Využíváte didaktický postup napodobování, při kterém kreslíte na tabuli a děti opakují kresbu také na tabuli?
9. Využíváte při grafomotorické přípravě dětí pomůckou (např.: modelínu, adaptér na psací potřebu)?

Pro zjištění využívaných pomůcek jsme kladli respondentům následující otázky:

1. Využíváte ve vaší mateřské škole tyto psací potřeby (viz Seznam příloh)?
2. Využíváte ve vaší mateřské škole tyto pomůcky pro rozvoj jemné motoriky (viz Seznam příloh)?
3. Využíváte ve vaší mateřské škole tyto pomůcky pro rozvoj hrubé motoriky (viz Seznam příloh)?

4.1.2 Pozorování

Pozorování je velmi přirozenou výzkumnou metodou, která není nikterak finančně náročná. Výzkumník při této metodě nenarušuje ani nezasahuje do reality. Snažíme se o zaznamenání, co nejpřirozenějšího výsledku. Výzkumné šetření za pomoci pozorování by mělo být systematické, plánované a řízené. Předem si musíme určit, jaké jevy chceme sledovat, jak dlouho je budeme sledovat a jak budeme skutečnosti zapisovat.

Výhodou pozorování může být získání velkého počtu údajů, které se dají přímo sledovat. Mezi nevýhody pozorování můžeme zařadit časovou náročnost a požadované odborné znalosti pozorovatele. Další nevýhodou pozorování může být samotná přítomnost pozorovatele, která naruší průběh pozorovaných jevů a tím dojde ke zkreslení výsledků. (Křováčková, 2011, s. 101)

Metoda pozorování byla využita u sledování didaktických postupů učitelek v zaměstnáních, které vedou k rozvoji grafomotorických dovedností dětí.

4.2 Průběh šetření

Před započítím výzkumného šetření proběhlo pilotní šetření v jedné z šetřených mateřských škol. Toto zjišťování nám sloužilo k seznámení situace v praxi a k vytvoření záznamového archu spolu se strukturovaným rozhovorem. Pro pilotní šetření byl předem vytvořený záznamový list, do kterého jsme zapisovali pomůcky, které učitelky využívají k rozvoji grafomotorických dovedností při práci s dětmi. Následně byl záznamový list upraven do podoby tří tabulek tak, aby byly rozlišeny pomůcky pro rozvoj hrubé motoriky pomůcky pro rozvoj jemné motoriky a psací pomůcky s potřebami. S těmito záznamovými archy (viz Seznam příloh) jsme se vydali do různých mateřských škol. Rozhovor s respondenty měl za úkol zjistit, jaké didaktické postupy učitelé v mateřských školách využívají a jaké pomůcky jsou používány v mateřské škole pro rozvoj grafomotoriky dětí.

Při vlastním šetření bylo osloveno 30 učitelek z mateřských škol, se kterými byl následně telefonicky domluven čas k rozhovoru v období od ledna do března roku 2019. Vybrané mateřské školy jsme osobně navštívili a prováděli v nich šetření v podobě strukturovaného rozhovoru a vlastního pozorování. V úvodu šetření jsme respondenty seznámili s cíli bakalářské práce. Setkání s daným respondentem probíhalo v jeden den. Doba trvání rozhovoru a pozorování je individuální. Záleží především na samotné učitelce a tazateli.

Rozhovor započal kladením otázek ohledně let praxe, věku dítěte při prvopočátcích grafomotorické přípravy a následně sérií dotazů, týkajících se didaktických postupů, které učitelka v praxi využívá. Didaktické postupy, které jsou respondentovi nabídnuty, vycházejí z klasifikace výukových metod podle Průchy (2009, s. 195). Mezi vybrané postupy jsme zařadili postup vysvětlování, předvádění a pozorování, napodobování a práci s pomůckou.

Po vyplnění tabulek s didaktickými postupy, jsme se přesunuli na strukturovaný rozhovor, který se zabývá pomůckami rozvíjející grafomotorické dovednosti dětí. Postupně jsme se respondentů tázali na všechny pomůcky, zdali je v mateřské škole mají a využívají je. Pro zapisování četnosti pomůcek jsme používali tři tabulky (viz Seznam příloh). První tabulka pojímá pomůcky pro rozvoj hrubé motoriky, druhá tabulka obsahuje pomůcky pro rozvoj jemné motoriky a třetí tabulka se skládá z psacích potřeb a pomůcek. Pro záznam využití pomůcek v mateřské škole jsme vedle každé pomůcky v tabulce umístili dvě kolonky „Využívám“ či „Nevyužívám“ a následně jsme je zaškrtovali podle odpovědi respondenta.

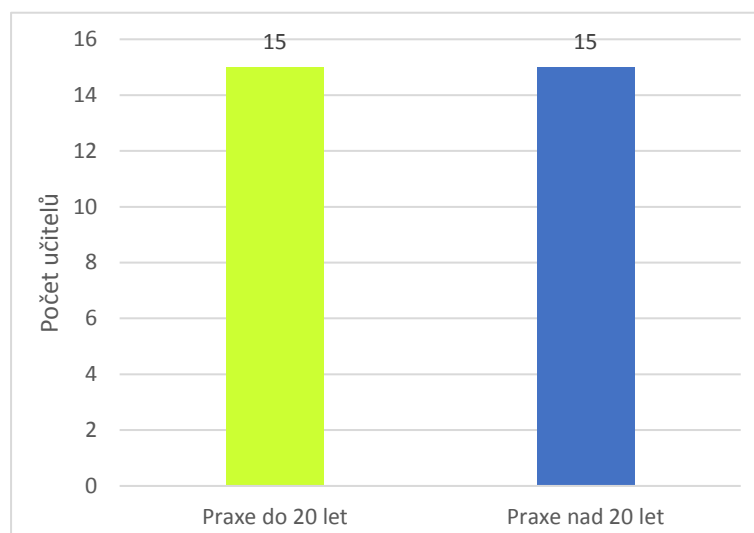
Poté jsme se respondenta tázali, jaké pomůcky z každého okruhu (psací potřeby, pomůcky pro rozvoj jemné motoriky, pomůcky pro rozvoj hrubé motoriky) jsou dětmi v praxi nejčastěji používané. Učitelkou vybrané pomůcky jsme v záznamovém archu zakroužkovali.

Všichni respondenti s šetřením souhlasili. Z důvodu zachování anonymity neuvádíme žádná jména ani věk. Věk nahrazujeme počtem let v praxi, které jsou pro nás více vypovídající.

Výsledky výzkumného šetření jsme následně vypracovali z vyplněných záznamových listů.

4.3 Charakteristika respondentů

Pro výzkumné šetření jsme oslovili celkem 30 respondentů. Všichni respondenti jsou učitelky s minimálně středoškolským pedagogickým vzděláním zakončeným maturitní zkouškou.

Graf 1: Složení respondentů

Učitelky byly rozděleny do dvou skupin dle délky praxe. První skupinu tvoří 15 učitelek s praxí do 20 let, druhou zbylých 15 učitelek s praxí nad 20 let.

Z grafu číslo 1 je patrné, že obě skupiny mají stejně velké zastoupení, právě proto, abychom mohli dobře porovnávat a hodnotit výsledky šetření.

5 Výsledky šetření

Hlavními cíli práce bylo zjistit, jaké didaktické postupy a pomůcky jsou využívány v mateřských školách při nácviu grafomotoriky dětí. Výzkumné otázky, které jsme si vytyčili, měly zjistit, které didaktické postupy jsou využívány v praxi a v jaké míře se budou shodovat didaktické postupy v rozvoji grafomotoriky učitelů s délkou praxe do 20 let a učitelů s délkou praxe nad 20 let. Dále nás zajímalo, které pomůcky pro rozvoj hrubé a jemné motoriky a psací potřeby s pomůckami jsou v mateřských školách dětmi nejčastěji využívány z pohledu učitelky.

Uskutečněný strukturovaný rozhovor byl zapisován do připravených záznamových listů (viz Seznam příloh).

Výsledky šetření jsme rozdělili do dvou kapitol podle zjišťovaných kritérií. První kapitola rozebírá didaktické postupy využívané v mateřských školách. Druhá kapitola hodnotí využívané pomůcky a dále je členěna na tři podkapitoly. V první podkapitole rozebíráme využívané pomůcky pro rozvoj hrubé motoriky, další podkapitola obsahuje pomůcky pro jemnou motoriku a třetí podkapitola vyhodnocuje využívání psacích potřeb a pomůcek.

5.1 Didaktické postupy využívané v MŠ

Výsledky šetření jsou prezentovány optikou učitelek mateřských škol s praxí do 20 let a učitelek s praxí nad 20 let. V první části rozhovoru jsme se zaměřili na využívané didaktické postupy při nácviu grafomotorických dovedností dětí. Následně jsme zjišťovali, s jak starými dětmi začínají učitelky provádět grafomotorickou přípravu v podobě kreslení uvolňovacích cviků.

5.1.1 Didaktické postupy využívané učitelkami s praxí do 20 let

Níže uvedená tabulka číslo 1 pospíuje, s jakými didaktickými postupy respondenti s praxí do 20 let pracují při grafomotorické přípravě s dětmi v mateřské škole.

Tabulka 1: Využívání didaktických postupů (učitelky s praxí do 20 let)

Postupy využívané při grafomotorické přípravě		Počet učitelek z 15	Využívá v %
Vysvětlování	individuální	13	87
	frontální (všem dětem současně)	12	80
Předvádění a pozorování	Např.: uvolňování kloubů (ramenní, loketní, zápěstí)	11	73
Napodobování	Učitel/ka kreslí na tabuli, dítě opakuje ve vzduchu.	3	20
	Učitel/ka kreslí na tabuli, dítě opakuje na tabulku.	3	20
	Učitel/ka kreslí na tabuli, dítě opakuje také na tabuli.	5	33
Práce s pomůckou	Např.: modelína, adaptér na psací potřebu,...	10	67

Z tabulky číslo 1 vyplývá, že nejčastěji využívanými didaktickými postupy je vysvětlování individuální a vysvětlování frontální. Didaktický postup napodobování je podle našeho šetření nejméně využívaný. Avšak musíme brát v potaz to, že pouze 57 % z šetřených školek vlastní tabuli na křídly (viz Tabulka 55.2.3).

5.1.2 Didaktické postupy využívané učitelkami s praxí nad 20 let

Tabulka číslo 2 prezentuje využívání didaktických postupů u respondentů s délkou praxe nad 20 let. Porovnáváme postup vysvětlování, předvádění a pozorování, napodobování a práci s pomůckou.

Tabulka 2: *Využívání didaktických postupů (učitelky s praxí nad 20 let)*

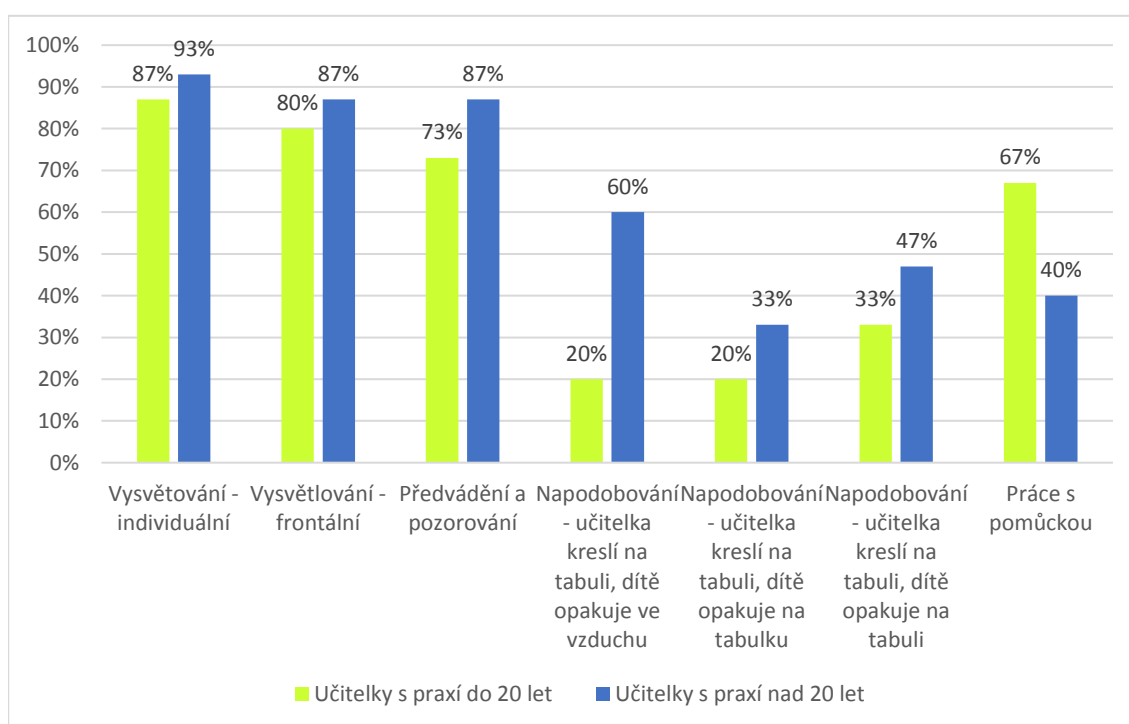
Postupy využívané při grafomotorické přípravě		Počet učitelů z 15	Využívá v %
Vysvětlování	individuální	14	93
	frontální (všem dětem současně)	13	87
Předvádění a pozorování	Např.: uvolňování kloubů (ramenní, loketní, zápěstí)	13	87
Napodobování	Učitel/ka kreslí na tabuli, dítě opakuje ve vzduchu.	9	60
	Učitel/ka kreslí na tabuli, dítě opakuje na tabulku.	5	33
	Učitel/ka kreslí na tabuli, dítě opakuje také na tabuli.	7	47
Práce s pomůckou	Např.: modelína, adaptér na psací potřebu,...	6	40

Ve druhé skupině respondentů (učitelky s praxí nad 20 let) je nejčastěji využíván postup individuální vysvětlování. Dalším často využívaným postupem je vysvětlování frontální a předvádění s pozorováním. Všechny jmenované postupy jsou využívány více než čtyřmi pětinaми respondentů.

Nejméně častým postupem učitelů z druhé skupiny je napodobování, při kterém učitelka využívá ke své práci tabuli a děti opakuji cvičení na malou stíratelnou tabulku. Tento postup volí jedna třetina učitelů. Také pomůcku využívá ke grafomotorické přípravě necelá polovina respondentů.

Podle mého názoru je napodobování, kdy učitelka kreslí na tabuli a dítě na tabulku, nejméně používaným postupem proto, že malá stíratelná tabulka se nachází pouze ve 30 % námi šetřených mateřských škol (viz Tabulka 5).

V grafu číslo 2 jsou shrnuty a pozorovány didaktické postupy obou dvou skupin respondentů. Zeleně vyznačenou skupinu tvoří učitelky s praxí do 20 let a skupinu označenou barvou modrou zastupují učitelky s praxí nad 20 let. Každou skupinu zastupuje 15 učitelek pracujících v mateřské škole. Na ose x jsou vypsány didaktické postupy ke grafomotorické přípravě dětí v MŠ. Osa y značí procentuální zastoupení námi šetřených respondentů.

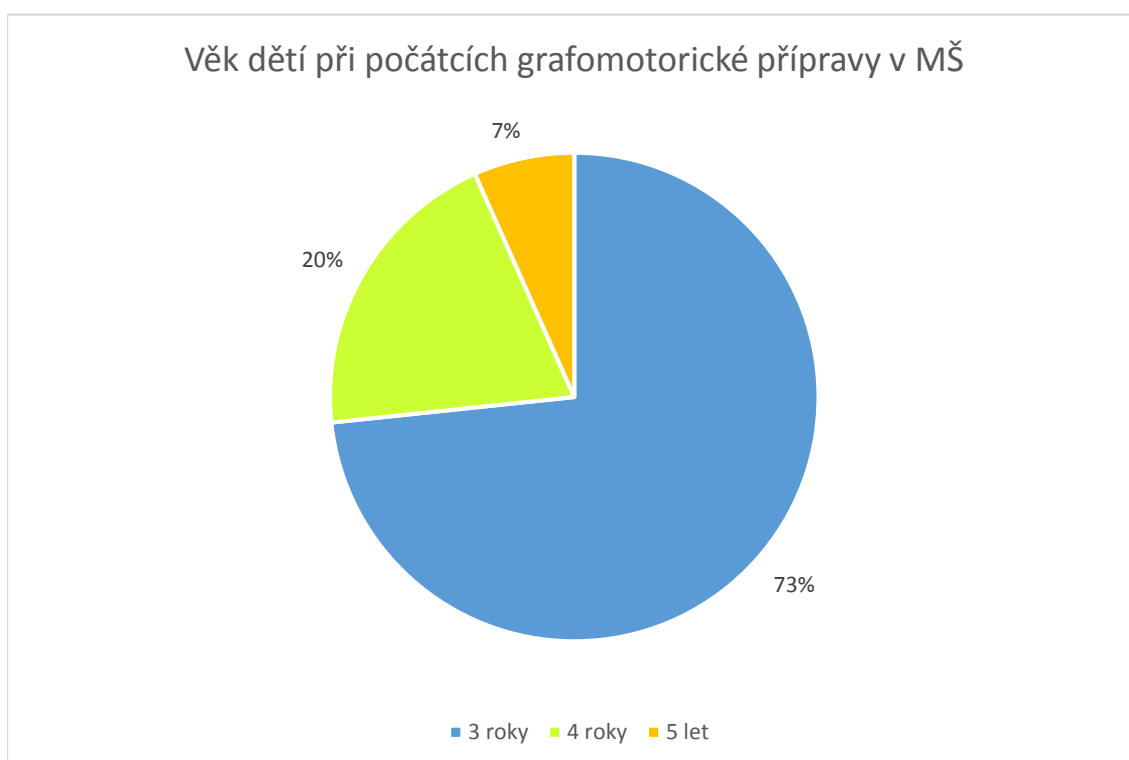

Graf 2: Porovnání využívaných postupů při grafomotorické přípravě dětí mezi 2 skupinami učitelek

Z grafu číslo 2 je patrné, že výsledky u obou postupů vysvětlování a předvádění s pozorováním jsou mezi oběma skupinami respondentů porovnatelné. Největší rozdíl výsledků nastal u postupu napodobování, kdy učitelka kreslí na tabuli a dítě opakuje pohyby ve vzduchu. Tento postup volí pouze jedna pětina respondentů ze skupiny učitelek s praxí do 20 let. Ze skupiny učitelek s praxí nad 20 let využívají tento postup téměř dvě třetiny učitelek. Také využívání pomůcky je značně rozdílné mezi skupinami respondentů. Dvě třetiny respondentů s praxí do 20 let využívají pomůcku k nácvičce grafomotorických dovedností dětí. V porovnání s nimi využívají respondenti s praxí nad 20 let pomůcku značně méně.

Z celkového hodnocení postupů je zjevné, že nejčastějšími volenými postupy pro nácvik grafomotorických dovedností je vysvětlování individuální i frontální a metoda předvádění a pozorování. Naopak mezi nejméně volené postupy z výzkumného šetření řadíme postup napodobování.

Graf číslo 3 shrnuje výsledky všech respondentů (30) bez rozdělení podle let praxe. V procentech porovnává, v jakém věku dítěte začínají učitelky s grafomotorickou přípravou.

Graf 3: Věk dětí při počátcích grafomotorické přípravy v MŠ

Z výšečového grafu číslo 3 je zřejmé, že téměř tři čtvrtiny respondentů začínají s grafomotorickým procvičováním již od tří let věku dítěte. Následující jedna pětina respondentů začíná pracovat na grafomotorické přípravě se čtyřletými dětmi a zbylé 2 učitelky zahajují grafomotorickou přípravu s pětiletými dětmi.

S počátkem grafomotorické přípravy by učitelky měly s dětmi začínat již od tří let věku dítěte. Avšak pokud dítě nastoupí do mateřské školy až v jeho pěti letech z důvodu povinné předškolní docházky, začneme s ním s grafomotorickou přípravou ihned při nástupu.

5.2 Pomůcky využívané v MŠ

V druhé sérii otázek jsme se zaměřili na využívání pomůcek pro rozvoj jemné a hrubé motoriky, pomůcek a potřeb pro psaní. Četnost využívání pomůcek jsme zanesli do záznamových archů, následně jsme všechny záznamové archy zhodnotili a výsledky přenesli do shrnujících tabulek, které zhodnocují celkový stav. U šetření pomůcek jsme respondenty žádali o to, aby nám pomůcky ukázali a zároveň řekli, zda jsou čteně používány dětmi i učitelkami.

Posléze vyhodnocujeme, jaké pomůcky označil pedagog za dětmi nejčastěji používané.

5.2.1 Pomůcky pro rozvoj hrubé motoriky

Tabulka číslo 3 nám znázorňuje četnost pomůcek pro rozvoj hrubé motoriky, které jsou používány ve vybraných mateřských školách.

Tabulka 3: *Využívané pomůcky pro rozvoj hrubé motoriky*

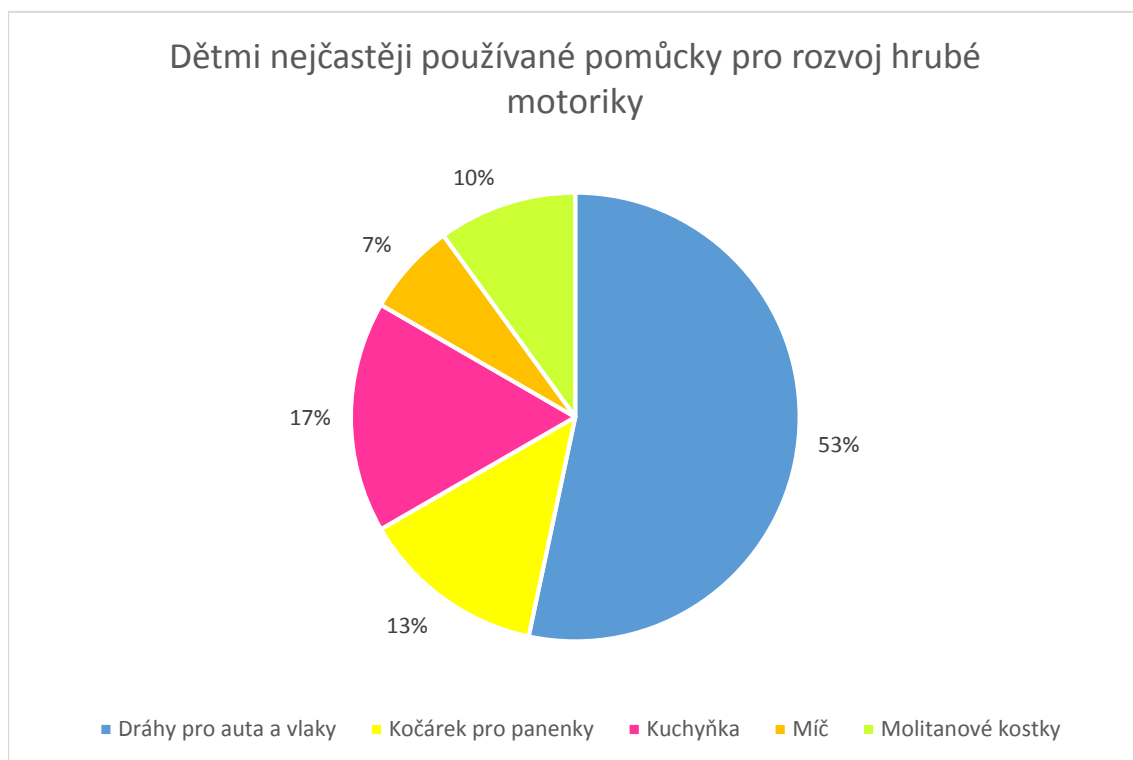
Pomůcky pro rozvoj hrubé motoriky	Využívají	
	Četnost	%
		100 % = 30 učitelek
Dráhy pro auta a vlaky	29	97
Gymnastická obruč	27	90
Kočárek pro panenky	29	97
Kuchyňka	29	97
Míč	30	100
Molitanové kostky (velké)	28	93
Padák	22	73
Švihadlo	23	77

V tabulce číslo 3 vidíme, že s míčem pracují všichni tázaní respondenti. Padák a švihadlo využívají méně než čtyři pětiny respondentů.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že míč je využíván ve všech šetřených mateřských školách. Paní učitelky využívají míč k různým hrám (vybíjená, kopaná, koulená,...) a dá si s ním hrát v tělocvičně i venku, přičemž je možné zapojit všechny děti současně.

Všechny námi vybrané pomůcky v tabulce jsou často vyskytující se v mateřských školách. Málo využívanou pomůckou pro rozvoj hrubé motoriky je padák, který je poměrně novodobou záležitostí a je možné, že v některých mateřských školách ho neznají.

Jaké jsou dětmi nejčastěji používané pomůcky z pohledu učitelky, se dozvíme z grafu číslo 4, který zaznamenává optikou učitelky pomůcky, se kterými děti nejčastěji pracují.

Graf 4: Dětmi nejčastěji používané pomůcky pro rozvoj hrubé motoriky

V grafu číslo 4 vidíme, že nejoblíbenější pomůckou dětí jsou autodráhy či dráhy pro vlaky. Dále děti preferují ke hře kuchyňku, kočárek pro panenky a míč.

Podle mého názoru děti nejčastěji používají hračky, které často připomínají činnosti, které provozují jejich rodiče. Chlapci obdivují auta, které řídí jejich tatínkové, proto

často ke svým hrám volí autodráhy. Maminka zase vozí kočárek s miminkem nebo v kuchyni vaří večeři pro celou rodinu, tak i holčičky se chtějí podobat svým maminkám a možná proto si vybírají právě takovéto hračky.

5.2.2 Pomůcky pro rozvoj jemné motoriky

V tabulce číslo 4 přinášíme informaci o tom, jaké pomůcky pro rozvoj jemné motoriky jsou využívány v mateřských školách. Do níže uvedené tabulky jsme opět zapisovali četnost respondentů, kteří se s pomůckou setkali v mateřské škole a pracují s ní.

Tabulka 4: *Využívané pomůcky pro rozvoj jemné motoriky*

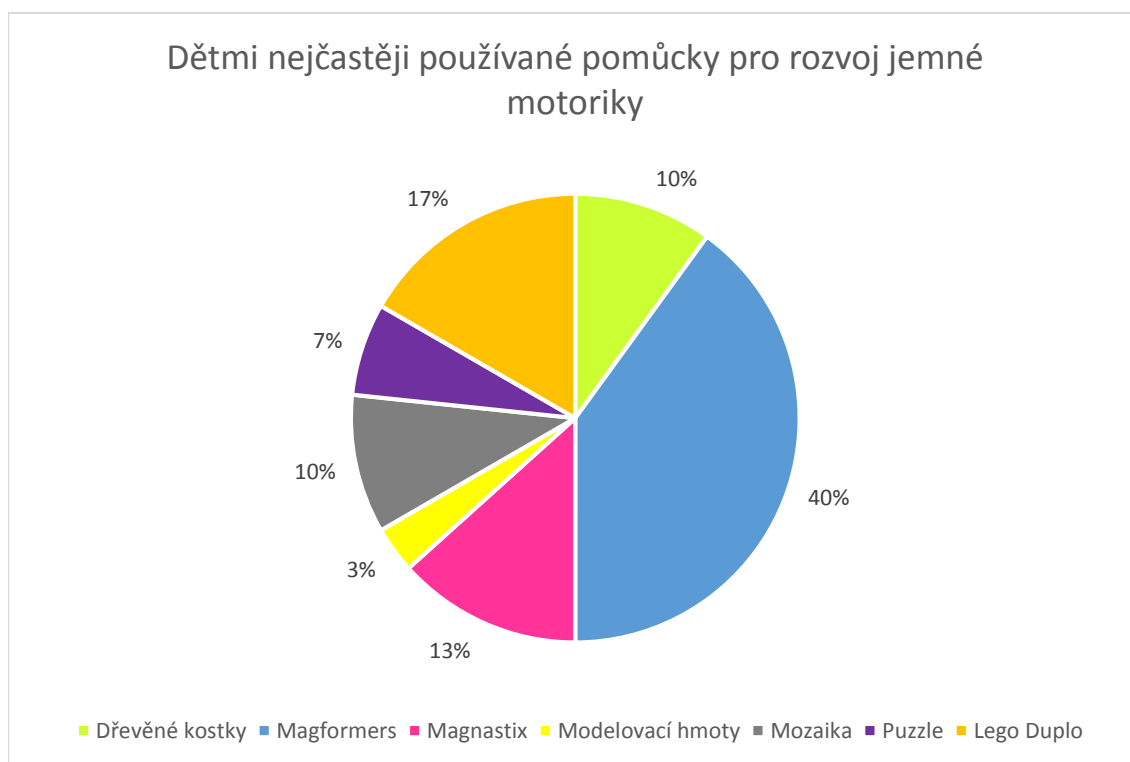
Pomůcky pro rozvoj jemné motoriky		Využívají	
		Četnost	%
			100 % = 30 učitelek
Dřevěné kostky	barevné	29	97
	<i>Kapla</i>	14	42
Korálky na navlékání		27	90
Magnetické stavebnice	<i>Magformers</i>	23	77
	<i>Magnastix</i>	22	73
Masážní míček s hroty		15	50
Modelína a jiné modelovací hmoty		30	100
Mozaika		29	97
Puzzle		30	100
Stavebnice	<i>LEGO Duplo</i>	26	87
	<i>Seva</i>	22	73
Šňerovací dřevěná bota		22	73

Při výzkumném šetření se ukázalo, že pro rozvoj jemné motoriky jsou ve všech mateřských školách využívány modelovací hmoty a puzzle. Mezi další často zastoupené pomůcky (nad 80 % zastoupení) patří dřevěné kostky barevné, mozaika, korálky na navlékání a stavebnice *LEGO Duplo*.

Myslím si, že modelovací hmoty jsou tak hojně využívány, protože jsou vhodné pro rozvoj jemné motoriky a fantazii dětí. Z modelovacích hmot mohou děti vytvářet, cokoliv je napadne a v některých případech jim může práce s modelínou připomínat pečení, které vidí u svých maminek.

Jako nejméně častou pomůckou vyskytující se v naší tabulce, vychází stavebnice *Kapla*, která je dle mého názoru skvělou pomůckou v mateřských školách. Avšak tato stavebnice v naší zemi nemá tak dlouhou tradici, tudíž ji hodně učitelů nezná a její pořizovací cena je příliš vysoká.

Další sledovanou položkou byly pomůcky pro rozvoj jemné motoriky, se kterými děti nejčastěji pracují.

Graf 5: Děti nejčastěji používané pomůcky pro rozvoj jemné motoriky

Z šetření vyplynulo, že námi vybrané učitelky zvolily za nejčastěji využívané pomůcky dětí magnetické stavebnice *Magformers* a *Magnastix*. Jako další často používanou pomůckou je stavebnice *LEGO Duplo*.

V dnešní době jsou tyto magnetické stavebnice u dětí velmi populární. Lze z nich postavit téměř cokoliv. Součástí stavebnice *Magformers* jsou kola, ze kterých jde postavit celé auto, čehož děti často využívají.

5.2.3 Psací potřeby a pomůcky

Z tabulky číslo 5 můžeme vyčíst, kolik učitelek využívá vybrané psací potřeby a pomůcky v různých mateřských školách.

Tabulka 5: *Využívané psací potřeby a pomůcky v MŠ*

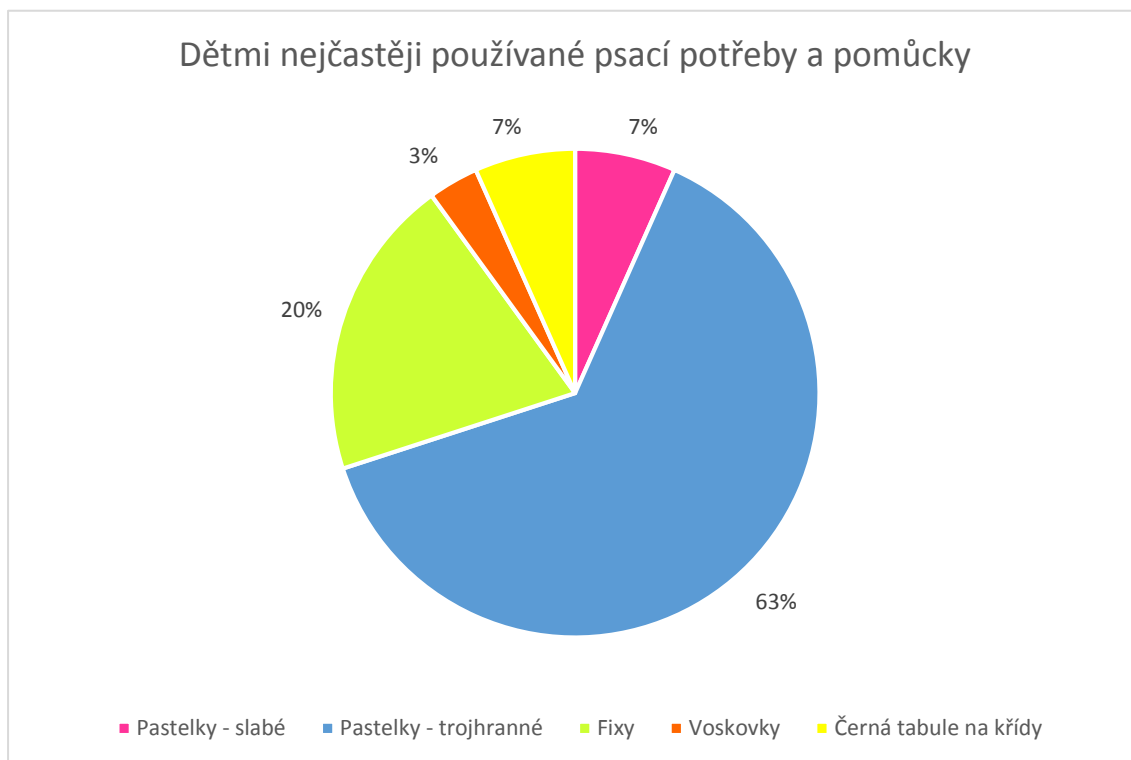
Psací potřeby a pomůcky		Využívají	
		Četnost	%
			100 % = 30 učitelek
Pastelky	slabé	19	63
	trojhranné	30	100
Tužka obyčejná	slabá	17	57
	trojhranná	26	87
Fixy		23	77
Fixy s adaptérem <i>Training Ball</i>		3	10
Voskovky		28	93
Progresso		5	17
Křídý	čtyřhranné	22	73
	kulaté, silné	22	73
Štětec	kulatý	30	100
	plochý	29	97
Bílá tabule na fixy		11	37
Stíratelná tabulka na fixy		9	30
Tabule na křídý		17	57

Z výsledků v tabulce číslo 5 je patrné, že z psacích potřeb ve všech mateřských školách, ve kterých jsme prováděli výzkumné šetření, se pracuje s trojhrannými pastelkami a kulatými štětci. Mimo jedné paní učitelky využívají všechny učitelky ke své práci s dětmi ploché štětce. Dále jsou také oblíbené voskovky a obyčejná tužka – trojhranná, které jsou využívány ve více než čtyřech pětinách dotazovaných mateřských škol.

Nejméně používané jsou fixy s adaptérem *Training Ball* a progresso. Tyto potřeby nevyužívá ani jedna čtvrtina respondentů.

Z psacích pomůcek, je tabule na křídly více využívána než bílá tabule na fixy. Důvodem může být to, že viditelnost bílé křídly na tmavé tabuli je pro děti viditelnější než barevné fixy na bílé tabuli, jejichž stopa se při opakovaných tazích na tabuli fixou stírá. Tabule na křídly bývají zároveň magnetické a učitelky je využívají jako nástěnku na obrazy. Také musíme zmínit to, že většina pedagogů dává přednost práci s trojhrannými pomůckami (pastelky – trojhranné, obyčejná tužka – trojhranná), které podporují správný úchop, a dětem se s nimi lépe pracuje.

Následující graf číslo 6 se zaměřuje na to, jaké psací potřeby nebo pomůcky z pohledu učitelky děti nejčastěji používají. Respondenti museli vybrat vždy jednu psací potřebu nebo pomůcku z našeho výběru, která je podle nich dětmi nejčastěji využívaná. Nehodnotíme dětmi nejoblíbenější psací potřeby a pomůcky. Pro takovéto šetření bychom museli dát dětem na výběr celou škálu psacích potřeb.

Graf 6: Dětmi nejčastěji používané psací potřeby a pomůcky

Graf číslo 6 znázorňuje, s jak velkou převahou jsou za nejčastěji používanou pomůcku označeny trojhranné pastelky. Mezi další hojně využívané potřeby byly zvoleny slabé pastelky a voskovky. Z pracovních potřeb se mezi nejčastěji používané řadí tabule na křídly, na které děti trénují velké pohyby celou paží.

Dle mého názoru jsou trojhranné pastelky tak často dětmi využívány, jelikož jsou ve školkách kdykoli k dispozici, tudíž s nimi děti mohou pracovat každodenně. I učitelky je často nabízejí dětem k vyplňování pracovních listů a omalování omalovánek. Trojhranné pastelky usnadňují dětem úchop a oproti slabým pastelkám vedou širší stopu, což je atraktivnější při vykreslování velkých ploch.

6 Závěr

Dnešní situace ve většině mateřských škol je taková, že rozvíjení grafomotorických dovedností dětí není ve středu zájmu a často se v praxi setkáváme s tím, že na tyto činnosti není v mateřských školách čas. Tudíž mají děti poměrně málo příležitostí pro rozvoj a nácvik svých grafomotorických dovedností. Tyto statistiky nás vedly k prvotním podkladům pro zpracování bakalářské práce s názvem „Didaktické postupy a pomůcky pro rozvoj grafomotoriky v mateřské škole“.

Bakalářská práce se skládá ze dvou částí a to z teoretické a praktické. Teoretická část se zabývá dítětem v předškolním věku a jeho kognitivním, sociálním a tělesným vývojem. Dále objasňuje pojmy jako grafomotorika, hrubá motorika a jemná motorika. Ke každé z uvedených motorik jsou představeny vhodné postupy a pomůcky rozvíjející dovednosti dítěte.

Praktická část práce si vytyčila dva cíle. Prvním cílem praktické části bylo zjistit, jaké didaktické postupy jsou nejčastěji voleny učitelkami pro rozvoj grafomotorických dovedností u dětí v předškolním věku. Pro tento cíl jsme si kladli otázku zabývající se mírou shodnosti didaktický postupů v rozvoji grafomotoriky učitelů s délkou praxe do 20 let a s délkou praxe nad 20 let. Ve většině případů jsou poměry výsledků mezi učitelkami s rozdílnou délkou praxe srovnatelné. Výjimkou jsou rozdílné výsledky u postupu napodobování, při kterém učitelka kreslí na tabuli a dítě opakuje pohyby ve vzduchu. Ve výsledku šetření jsme zjistili, že postup napodobování je poměrně málo využíván námi vybranými respondenty. Právě napodobování by mělo být hlavní součástí didaktického postupu ve spojení s individuálním vysvětlováním, které z našeho šetření vyšlo, jako nejhojněji využívané při grafomotorické přípravě dětí. V celkovém porovnání obou skupin respondentů jsme došli k závěru, že kromě didaktického postupu – práce s pomůckou jsou všechny postupy čteněji využívány u námi vybraných učitelek s praxí nad 20 let.

Druhým cílem praktické části bylo zjistit, jaké pomůcky jsou nejčastěji využívány při rozvíjení grafomotorických dovedností u dětí v předškolní výchově. K tomuto cíli jsme si stanovili otázku, která se zabývá nejvyužívanějšími psacími potřebami a pomůckami pro rozvoj hrubé a jemné motoriky v mateřských školách. Z výsledků šetření vyšlo, že ve více než polovině mateřských škol byly učitelkami označeny, za dětmi nejpoužívanější pomůckou pro rozvoj hrubé motoriky, dráhy pro auta a vlaky. Jemnou motoriku děti

častokrát procvičují s magnetickou stavebnicí *Magformers*, kterou vyhodnotily dvě třetiny respondentů za dětmi často využívanou. Nejčastěji používanou psací potřebou dle našeho šetření jsou trojhranné pastelky, které zvolily téměř dvě třetiny respondentů.

Hlavním záměrem bakalářské práce je uvedení čtenáře do oblastí vývoje dítěte v předškolním věku, seznámení se samotnou grafomotorikou a následně obeznámení se situací ve vybraných mateřských školách, která vychází z výsledků našeho šetření. Bakalářská práce může poučit a inspirovat především pedagogy z mateřských, potažmo prvostupňové učitele základních škol a rodiče, kteří jeví zájem o grafomotoriku.

Při výzkumném šetření jsem využívala poznatky z teoretické části a dále je upotřebila při tvorbě strukturovaných rozhovorů s učitelkami z mateřských škol. Zpracování bakalářské práce bylo velice inspirativní a užitečné pro moji budoucí praxi v mateřské škole.

7 Seznam použitých zdrojů

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. ANTOŠ, I., JOHNOVÁ, J., 2018. *Předškoláci ve škole*. Liberec: Dialog. ISBN 978-80-7424-106-2.
2. BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V., 2015. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: Edika. ISBN 978-80-266-0658-1.
3. BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V., 2011. *Rozvoj grafomotoriky: jak rozvíjet kreslení a psaní*. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-0977-9.
4. DOLEŽALOVÁ, J., 2010. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-693-3.
5. HARTL, P., HARTLOVÁ, H., 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-303-X.
6. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-247-1284-9.
7. MAŇÁK, J., ŠVEC, V., 2003. *Výukové metody*, Brno: Paido. ISBN 80-7315-039-5.
8. OPRAVILOVÁ, E., 2016. *Předškolní pedagogika*, Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5107-8.
9. PRŮCHA, J. ed., 2009. *Pedagogická encyklopedie*, Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-546-2.
10. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., 2009. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-647-6.
11. PRŮCHA, J., KOŤÁTKOVÁ, S., 2013. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0495-4.
12. SKUTIL, M. a kol. 2011. *Zásady pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-778-7.
13. THOROVÁ, K., 2015. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, ISBN 978-80-262-0714-6.
14. TILEŠOVÁ, L. et al., 2016. *Grafomotorika s krtkem Vítkem: rozvoj grafomotoriky předškoláků pomocí výtvarných aktivit*, Stařeč: Infra., ISBN 978-80-86666-60-0.
15. VÁGNEROVÁ, M., 2005. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0956-8.

16. VYSKOTOVÁ, J., MACHÁČKOVÁ, K., 2013. *Jemná motorika: vývoj, motorická kontrola, hodnocení a testování*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4698-2.

INTERNETOVÉ ZDROJE

1. JOHNOVÁ, J. *Jak správně psát, jak správně kreslit* [online]. 2015 [vid. 2018. 11. 17]. Dostupné z: <http://www.jak-spravne-psat.cz>
2. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2018. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání: (úplné znění k 1. lednu 2018)* [online]. Praha: VÚP [vid. 1. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/45304/>
3. ŠTENGLOVÁ, I. *Chytré hraní* [online]. 2015 [vid. 2018. 10. 18]. Dostupné z: <https://www.chytrehrani.com>

ZDROJ OBRÁZKŮ:

1. CENTROPEN, 2015. Příklad špatného a správného psaní. In: *Jak správně psát, jak správně kreslit.cz* [online]. [vid. 17. 11. 2018]. Dostupné z: <http://www.jak-spravne-psat.cz/priklad-spravneho-a-spatneho-psani/>

8 Seznam příloh

Příloha č. 1: Strukturovaný rozhovor (postupy)

Příloha č. 2: Strukturovaný rozhovor 2 (pomůcky)

Příloha 1: Tabulky pro záznam strukturovaného rozhovoru (postupy)

		Využívá	
		Ne / spíše ne	Ano / spíše ano
Postupy			
Vysvětlování	individuální		
	frontální (všem dětem současně)		
Předvádění a pozorování	Např.: uvolňování kloubů (ramenní, loketní, zápěstí)		
Napodobování	Učitel/ka kreslí na tabuli, dítě opakuje ve vzduchu.		
	Učitel/ka kreslí na tabuli, dítě opakuje na tabulku.		
	Učitel/ka kreslí na tabuli, dítě opakuje také na tabuli.		
Práce s pomůckou	Např.: modelína, adaptér na psací po- třebu,...		

Příloha 2: Tabulky pro záznam strukturovaného rozhovoru (pomůcky)

Pomůcky pro rozvoj hrubé motoriky	Využívá	Nevyužívá
Dráhy pro auta a vlaky		
Gymnastická obruč		
Kočárek pro panenky		
Kuchyňka		
Míč		
Molitanové kostky (velké)		
Padák		
Švihadlo		

Pomůcky pro rozvoj jemné motoriky	Využívá	Nevyužívá
Dřevěné kostky	barevné	
	<i>Kapla</i>	
Korálky na navlékání		
Magnetická stavebnice	<i>Magformers</i>	
	<i>Magnastix</i>	
Masážní míček s hroty		
Modelína a jiné modelovací hmoty		
Mozaika		
Puzzle		
Stavebnice	<i>LEGO Duplo</i>	
	<i>Seva</i>	
Šněrovací dřevěná bota		

Psací potřeby a pomůcky		Využívá	Nevyužívá
Pastelky	slabé		
	trojhranné		
Tužka obyčejná	slabá		
	trojhranná		
Fixy			
Fixy s adaptérem <i>Training Ball</i>			
Voskovky			
Progresso			
Křídý	čtyřhranné		
	silné, kulaté		
Štětec	kulatý		
	plochý		
Bílá tabule na fixy			
Stíratelná tabulka, bílá			
Tabule na křídý			